

การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติ
ครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส*

DEVELOPMENT OF DATA WORK AND HOUSEHOLD INFORMATION MANAGEMENT
SYSTEMS TO SUPPORT SPATIAL DEVELOPMENT INITIATIVES FOR POOR AND
DISADVANTAGED HOUSEHOLDS

ซุลฟีกอร์ มาโซ, ยุทธนา กาเด็ม*, เซียนทิพย์ รัตนทอง, สุพัตรา รุ่งรัตน์
Sulfikor Maso, Yutthana Kadem*, Sianthip Rattanatong, Supattra Rungrut
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ยะลา ประเทศไทย
Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University, Yala, Thailand
*Corresponding author E-mail: yutthana.k@yru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน และ 2) เพื่อศึกษาขั้นตอนการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นรูปแบบการวิจัยและพัฒนา ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้เครื่องมือเป็นการจัดเสวนาและสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีระดมความคิดเห็น โดยเลือกแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการด้านงานข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หัวหน้าโครงการภายใต้โครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และตัวแทนบัณฑิตอาสาในพื้นที่ดำเนินโครงการ จำนวน 46 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปภาพรวม ผลการศึกษาพบว่า เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ประกอบด้วยข้อมูลสมาชิกครัวเรือน ข้อมูลด้านสุขภาพ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ข้อมูลด้านการเมืองการปกครอง และความต้องการของครัวเรือนในการแก้ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกวิตกกังวล นอกจากนี้ ขั้นตอนการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นตอนวางแผนงานข้อมูล ต้องมีการซักซ้อมความเข้าใจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบพื้นที่โดยตรง และแจ้งให้หน่วยงานความมั่นคงพื้นที่รับทราบเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความระมัดระวังในการให้ข้อมูล 2) ขั้นตอนการจับเก็บข้อมูล ผู้เก็บข้อมูลต้องเป็นคนในพื้นที่ มีความคุ้นชินกับครัวเรือนยากจน มีความสามารถในการสื่อสารเพื่อซักถามข้อมูลโดยเฉพาะการใช้ภาษาถิ่น 3) ขั้นตอนประมวลผล โดยการสร้างความเข้าใจในบริบทของกลุ่มเป้าหมาย การแยกแยะข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และการประเมินผลข้อมูล และ 4) ขั้นนำไปใช้ประโยชน์ ต้องมีทักษะในการใช้แปลผลหรือแปลความหมายชุดข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุปที่เป็นรูปธรรม และสามารถสื่อสารชุดข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การพัฒนา, ระบบข้อมูลสารสนเทศ, การขับเคลื่อนเชิงพื้นที่, ครัวเรือนยากจน, ผู้ด้อยโอกาส

Abstract

This research aims to: 1) Develop tools for collecting household information, and 2) Study the procedures involved in managing this information to support the promotion of spatial development initiatives targeting poor households and disadvantaged group. The study employs

a research and development model utilizing action research methods. The tools employed include group discussions and brainstorming forums, with a focus on purposive selection criteria. Key informants for this study included academics specializing in household information from the three southern border provinces, project leaders involved in the Rajabhat University for Local Development Project, and 46 volunteer graduate representatives from the project area. Content data were analyzed, and an overview was summarized. The results of the study revealed that the tools used for collecting household information encompassed data on household members, health, economic status, environmental conditions, political and administrative aspects, and household needs for addressing life challenges. Notably, this data collection approach was designed to alleviate anxiety among participants. Besides, the household information management process consists of 4 essential steps. 1) Data planning, involves collaborating with relevant agencies directly responsible for the area and notifying the local security agency, as this process requires caution in providing sensitive information. 2) Data collection, necessitates that the data collector be a local individual who is familiar with impoverished households and possesses effective communication skills, particularly in using local dialects to inquire about information. 3) Processing, entails fostering understanding within the context of the target group by organizing, comparing, and evaluating the collected information. Finally, and 4) Utilization, requires proficiency in interpreting the dataset to draw concrete conclusions and effectively communicate the findings

Keywords: Development, Information System, Spatial Development, Poor Households, Disadvantaged Group

บทนำ

ความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มขึ้นระหว่างคนรวยกับคนจน เป็นปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้นในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางสังคม เช่น พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งปัญหานี้เกิดจากหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเข้าถึงทรัพยากรของประชาชน โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน รายได้และทรัพย์สินของกลุ่มคนที่ร่ำรวยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากการลงทุนในธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์ และการถือครองทรัพยากรสำคัญ (หยาดฝน ทับทิมหิน, 2565) ขณะที่กลุ่มคนจนมีรายได้คงที่หรือเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเท่านั้น ทำให้ช่องว่างระหว่างกลุ่มเหล่านี้ยิ่งกว้างขึ้น ประกอบกับการเข้าถึงการศึกษาและโอกาสทางเศรษฐกิจ คนที่มีรายได้สูงมีโอกาสดูแลการศึกษาที่ดีกว่า ซึ่งนำไปสู่โอกาสในการทำงานที่ดีและรายได้ที่สูงกว่า ขณะที่คนที่ยากจนมักประสบปัญหาในการเข้าถึงการศึกษาและโอกาสในการพัฒนาทักษะ ส่งผลให้ไม่สามารถแข่งขันในตลาดแรงงานที่ต้องการทักษะสูงได้ ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมและบริการสาธารณะ กลุ่มคนยากจนมักเผชิญกับความยากลำบากในการเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพ ระบบการเงิน หรือการสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอรัตนภูมิ, 2561) ซึ่งจะส่งผลกระทบของความเหลื่อมล้ำที่สูงขึ้นความยากจนที่ถาวรและความไม่มั่นคงทางสังคม รวมทั้งการขาดแคลนทรัพยากรสาธารณะการพัฒนาบริการสาธารณะและโครงสร้างพื้นฐาน กลับถูกกระจุกตัวอยู่ในมือของกลุ่มคนรวย ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาโครงการเพื่อกลุ่มครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ขาดประสิทธิภาพทำให้การแก้ไขปัญหาความยากจนจึงเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญที่สุด (โชคกลามันคง, 2564) อย่างไรก็ตาม หากมองถึงการพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นหนึ่งใน

ประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความท้าทายซับซ้อน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ความยากจนในพื้นที่ดังกล่าวเชื่อมโยงกับปัจจัยหลายประการ เช่น การเข้าถึงทรัพยากรที่จำกัด การขาดโอกาสทางการศึกษา การว่างงาน และความไม่มั่นคงทางด้านการเมือง เกิดความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มขึ้นระหว่างคนรวยกับคนจนเป็นปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้นในหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางสังคม เช่น สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งปัญหาสถานะความยากจนส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในท้องถิ่น ความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ด้วยสภาพขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต อีกทั้ง ต้นทุนชีวิตที่ขาดโอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงสิทธิประโยชน์ขั้นพื้นฐาน และขาดโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยี รวมทั้งสถานการณ์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลง แนวทางการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การสร้างการเรียนรู้เพื่อให้ครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสมีศักยภาพในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน (เดชาวิคคงคาน้อย, 2563)

ดังนั้น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน โดยหลักการพัฒนาที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area Based Development) (ณัฐวุฒิ ทัศนะโธสง และคณะ, 2565) หน่วยการพัฒนาในระดับพื้นที่ คือ หมู่บ้านและตำบล มีหลากหลายรูปแบบวิธีการของการพัฒนา แต่ฐานสำคัญ (Platform) ที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาความเข้มแข็ง คือ การจัดการความรู้เกี่ยวกับ “ชุดข้อมูลในพื้นที่” ซึ่งอาจเป็นชุดข้อมูลที่มีอยู่แล้วภายใต้การดำเนินการจัดทำโดยชุมชนท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ ได้แก่ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) หรือข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เกษตรตำบล สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จากเวทีประชุมต่าง ๆ เป็นต้น รวมทั้งข้อมูลทุติยภูมิที่หน่วยงานต่าง ๆ อีกทั้งการเชื่อมโยงงานวิจัยเพื่อบูรณาการฐานข้อมูล (PPP Connex) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการข้อมูลของครัวเรือนรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยมีการนำข้อมูลแบบ (Feedback Loop) มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชน ประกอบกับการวิเคราะห์ทุนฐานดำรงชีพในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการแก้ไขปัญหาความยากจนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส แนวทางนี้จะช่วยให้สามารถเข้าใจศักยภาพของชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อพัฒนาและจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของท้องถิ่น นำไปสู่การแนวทางการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจในการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในบริบทของชุมชนท้องถิ่น (สุระ วรรณแสง และคณะ, 2565) กระบวนการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่สำหรับกลุ่มครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ควรเน้นที่การพัฒนาแบบบูรณาการและการใช้งานข้อมูลและการจัดการข้อมูลเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการโครงการ ซึ่งครอบคลุมหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสุขภาพ โดยข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนที่ถูกต้องจะช่วยให้สามารถระบุและติดตามความก้าวหน้าของครัวเรือนยากจนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งฐานข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มคนจนและผู้ด้อยโอกาส ผ่านนโยบายและสวัสดิการจากรัฐบาลที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่น ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และครัวเรือนยากจน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มักมีข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชีวิต รัฐบาลจึงได้ดำเนินนโยบายต่าง ๆ เพื่อสร้างระบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน (ธนิกันต์ ศรีจันทร์ และภักดี โพธิ์สิงห์, 2564)

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 20 ปี ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การส่งเสริมและพัฒนา

ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืน (สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 2563) เพื่อตอบโจทย์แผนพลิกโฉมสู่การเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น กลุ่มที่ 3 พัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนอื่น ซึ่งมีการบูรณาการร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อมุ่งสนองวิสัยทัศน์ “มหาวิทยาลัยคลังปัญญาแห่งชายแดนใต้ เป็นเลิศในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนสู่สากล” และนำศาสตร์ องค์ความรู้ นวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น สู่การยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้กับครัวเรือนยากจน ผู้ด้อยโอกาส และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้ ในการขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตครัวเรือนยากจนที่ผ่านมา ยังไม่มีการวางระบบงานด้านข้อมูลและการจัดการข้อมูลของครัวเรือนยากจนอย่างเป็นระบบ อย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถนำเสนอผลสำเร็จในการขับเคลื่อนงานในเชิงประจักษ์ได้ และยังส่งผลต่อความเชื่อมั่นในการดำเนินงานดังกล่าวด้วย จากปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับคุณภาพชีวิตครัวเรือนยากจน ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของหน่วยงานต่าง ๆ พบว่า ไม่มีการวางระบบงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลในมิติต่าง ๆ ส่งผลให้ไม่มีการวางแผนที่เป็นระบบ การประเมินผล การกำกับติดตามทูลกระยะ โดยเฉพาะโครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นก็ยังไม่มีการวางระบบงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลที่เป็นระบบเช่นเดียวกัน การใช้ข้อมูลสารสนเทศที่แม่นยำโดยข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้ควรครอบคลุมทุกด้านของชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เช่น สถานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา สุขภาพ การเข้าถึงทรัพยากร และความมั่นคงทางสังคม ข้อมูลนี้สามารถนำไปใช้ในการประเมินสถานะครัวเรือนที่แท้จริงและถูกนำไปกลับไปปรับปรุงโครงการ เพื่อวางแผนกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาที่เหมาะสม นำไปสู่การวางแผนที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ข้อมูลที่เก็บได้ให้เหมาะสมต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชน มุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาวของการแก้ปัญหาความยากจน คือ การสร้างความยั่งยืนในการพึ่งพาตนเอง ซึ่งหมายถึงการเสริมสร้างความสามารถของครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เกิดการพัฒนาศักยภาพในการดูแลตนเองในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนเพื่อการสนับสนุนและขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส
2. เพื่อศึกษาขั้นตอนการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยการพัฒนางานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส มีรูปแบบเป็นการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development) ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาเครื่องมือที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน และเพื่อพัฒนาแนวทาง กระบวนการและขั้นตอนงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ที่สามารถทำให้การขับเคลื่อนงานพัฒนาท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ โดยแบ่งการศึกษาเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 เป็นการศึกษาออกแบบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนที่เหมาะสมและออกแบบพัฒนาแนวทาง กระบวนการ ขั้นตอนงานข้อมูล และการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจน

และผู้ด้อยโอกาสเป็นต้นแบบเครื่องมือ และช่วงที่ 2 เป็นการศึกษาการนำต้นแบบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนและกระบวนการ ขั้นตอนงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนที่ได้จากการศึกษาในช่วงแรกมาทดลองใช้จริง เพื่อค้นหาประสิทธิภาพในการใช้เครื่องมือ ปัญหา จุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงตามข้อค้นพบ แล้วดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือต้นแบบ (Model) และกระบวนการ ขั้นตอนงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนให้มีความสมบูรณ์มากที่สุดที่สามารถเป็นผลการวิจัยได้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเลือกด้วยการเจาะจงตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย นักวิชาการดำเนินงานข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนเชิงพื้นที่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 5 คน หัวหน้าโครงการภายใต้โครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2567 จำนวน 10 คน ตัวแทนบัณฑิตอาสาศึกษามาตุภูมิในพื้นที่ดำเนินการโครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2567 จำนวน 31 คน รวมทั้งสิ้น 46 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ 1) การเสวนาหรือประชุมกลุ่มย่อย เป็นการรวบรวมแนวคิด รูปแบบองค์ประกอบของเครื่องมือที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนและแนวทาง กระบวนการ ขั้นตอนงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส โดยนักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการจัดเสวนา จำนวน 3 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมครั้งละ 15 คน และมีการบันทึกรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ จากเวที และ 2) การจัดเวทีระดมความคิดเห็น เป็นการประเมินประสิทธิภาพของเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนและขั้นตอนงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ในประเด็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพ ปัญหา จุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุง อีกทั้งยังเป็นการยืนยันประสิทธิภาพของผลการวิจัยด้วย โดยนักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการ มีผู้เข้าร่วม จำนวน 46 คน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนาเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนและแนวทาง กระบวนการ ขั้นตอนงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน โดยใช้การจัดเสวนาและการสนทนากลุ่มกับนักวิชาการดำเนินงานข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนเชิงพื้นที่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หัวหน้าโครงการภายใต้โครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2567 และตัวแทนบัณฑิตอาสาศึกษามาตุภูมิในพื้นที่ดำเนินการโครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2567 โดยจัดเสวนากลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง แยกเป็นจังหวัดละ 1 ครั้ง (ยะลา ปัตตานีและนราธิวาส) ในแต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วม จำนวน 15 คน ดำเนินการโดยนักวิจัยและมีการบันทึกภาพเคลื่อนไหวเพื่อนำมาสังเคราะห์ประเด็นในภายหลัง หลังจากนั้นนำข้อสรุปที่เป็นเครื่องมือและแนวทาง กระบวนการที่ได้จากขั้นตอนแรก มาทดลองใช้จริงในการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนในระยะเวลา 1 ปีงบประมาณ ในขั้นตอนต่อไป ผู้วิจัยได้เวทีระดมความคิดเห็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน จำนวน 46 คน เพื่อถอดบทเรียนการใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนและแนวทาง กระบวนการ ขั้นตอนงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสโดยจัด จำนวน 1 ครั้ง ซึ่งดำเนินการโดยนักวิจัย และมีการบันทึกภาพเคลื่อนไหวเพื่อนำมาสังเคราะห์ประเด็นจากเวทีในภายหลัง และสรุปผลการวิจัยต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือการวิจัยซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ สามารถแบ่งได้ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การประชุมกลุ่มย่อย ได้ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการจัดกลุ่มประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องการสร้างเครื่องมือ และส่วนที่ 2 การจัดเวทีระดมความคิดเห็น ได้ใช้เทคนิคการสรุปความ เพื่อสรุปประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับประสิทธิภาพ ปัญหา จุดเด่น จุดที่ต้องพัฒนา

ผลการวิจัย

การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส พบว่า การพัฒนาเครื่องมือและขั้นตอนในการรวบรวม ต้องมีถูกต้องและความเหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ซึ่งมีรายละเอียดผลการศึกษา ดังนี้

1. เครื่องมือรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส

จากการศึกษา พบว่า เครื่องมือที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ประกอบด้วย ดังนี้

1.1 ข้อมูลสมาชิกครัวเรือน ประกอบด้วย เลขบัตรประจำตัวประชาชน คำนวณหน้า ชื่อ-นามสกุล เพศ อายุ ความสามารถเฉพาะ ภาษาพูด สถานภาพสมรส การศึกษา ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้และการคิดคำนวณเบื้องต้นได้ ความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน สถานะการอยู่อาศัยในครัวเรือน อาชีพหลัก พื้นที่การทำงานของอาชีพหลัก อาชีพเสริม

1.2 ข้อมูลด้านสุขภาพ ประกอบด้วย 1) พฤติกรรมเสี่ยงของสมาชิกครัวเรือน ได้แก่ การดื่มสุราหรือของมึนเมาเป็นประจำ ดื่มสุราแล้วขับขี้นพาหนะ ขับรถที่ผิดกฎจราจร สูบบุหรี่เป็นประจำ ไม่ได้ออกกำลังกาย ไม่ได้ตรวจสุขภาพประจำปี มีความเครียด ทำงานหนัก พักผ่อนน้อย กินอาหารรสจัด กินอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ การใช้ยาชุด ยาแก้ปวด ยาลูกกลอน และการใช้สารเสพติด เป็นต้น 2) ข้อมูลภาวะเสี่ยงจากการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือน ได้แก่ การใช้สารเคมีในการเกษตรโดยป้องกันตนเองไม่เหมาะสม ทำงานในบริเวณที่มีการสูดดมสารเคมี สารระเหยที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ทำงานในบริเวณที่มีเสียงดัง ทำงานในบริเวณที่มีฝุ่นละออง ควั่น ขาดความรู้ หรือไม่ตระหนักในเรื่องความปลอดภัย การใช้เครื่องมือ เครื่องจักรโดยไม่มีการป้องกันอันตราย ทำงานในลักษณะยืน หรือนั่งในท่าเดิมนาน ๆ หรือในท่าที่ไม่เหมาะสม ทำงานในบริเวณที่มีอากาศร้อนอบอ้าวหรืออากาศเย็นมากเกินปกติ และทำงานในที่สูง 3) ข้อมูลผู้ที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือดูแลในครัวเรือน ได้แก่ มาตรฐานเด็กแรกเกิด เด็กอายุน้อยกว่า 12 ปี ที่ได้รับวัคซีนป้องกันโรคไม่ครบ ผู้สูงอายุ ผู้ที่มีภาวะขาดสารอาหาร ผู้พิการทางกาย การเคลื่อนไหว ผู้พิการทางการมองเห็น ผู้พิการทางการได้ยิน สื่อความหมาย ผู้พิการทางจิต พฤติกรรม ผู้ติดยาเสพติด ผู้ป่วยเอดส์ ผู้ติดเชื้อ HIV ผู้ป่วยอัลไซเมอร์ ผู้ป่วยเรื้อรัง หญิงตั้งครรภ์ ผู้ติดเชื้อวัณโรค ผู้ด้อยโอกาส และผู้ป่วยระยะสุดท้าย 4) ข้อมูลภาวะฉุกเฉินที่ต้องได้รับการรักษา ได้แก่ ใช้สูงและมีอาการชัก หอบเหนื่อย อ่อนเพลีย ไม่มีแรง หมดสติ บาดเจ็บจากอุบัติเหตุจราจร บาดเจ็บจากการทำงาน เช่น ตกจากที่สูงของหล่นทับ บาดเจ็บจากการถูกสัตว์ทำร้าย เช่น สุนัขกัด งูกัด บาดเจ็บจากเหตุอื่น ๆ เช่น หกล้ม ถูกของมีคมบาด ถูกของหนักหล่นทับ ถูกทำร้ายร่างกาย เป็นต้น 5) ข้อมูลการเจ็บป่วยเรื้อรัง การดูแลรักษาเมื่อมีภาวะการเจ็บป่วย ปัญหาและความต้องการในการดูแลรักษาสุขภาพ และสถานะการเจ็บป่วยในปัจจุบัน ได้แก่ ภาวะการเป็นโรคต่าง ๆ ผู้ให้การดูแล และแนวทางการดูแลรักษาเมื่อมีภาวะเจ็บป่วย 6) ข้อมูลปัญหาและสถานะจากการเจ็บป่วยเรื้อรังในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาการดูแลสุขภาพจากการเจ็บป่วยเรื้อรังในปัจจุบัน และสถานะการเจ็บป่วยเรื้อรังในปัจจุบัน และ 7) ข้อมูลสิทธิและสวัสดิการในการรักษาพยาบาล ได้แก่ สิทธิและสวัสดิการในการรักษาพยาบาล และการใช้สิทธิในการรักษาพยาบาล

1.3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 1) รายได้ ได้แก่ อาชีพเกี่ยวกับรับจ้างทั่วไป เกษตร ปศุสัตว์ ประมง และอื่น ๆ เงินได้จากลูกหลาน และจากสวัสดิการรัฐ และรายจ่ายของครัวเรือน ได้แก่ ค่าอาหาร ค่าอุปโภค (ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ค่าอินเทอร์เน็ต) ค่าการศึกษา ค่ารักษาพยาบาล ค่าประกันภัยต่าง ๆ ค่าใช้จ่ายด้านสังคม บ้านเทิง ท่องเที่ยว เสี่ยงโชค เหล้า บุหรี่ ยาสูบ หนังสือ และอื่น ๆ 2) ทรัพย์สินและสิ่งอำนวยความสะดวกของครัวเรือน ได้แก่ ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน สถานที่ตั้งของบ้านและที่ดินทำกิน ยานพาหนะ สัตว์เลี้ยง เครื่องมือ เครื่องจักร ในการประกอบอาชีพ และอุปกรณ์สื่อสาร และ 3) ภาระหนี้สิน การออม และปัญหาเศรษฐกิจของครัวเรือน ได้แก่ ภาระหนี้สินของครัวเรือนแหล่งเงินกู้ของครัวเรือน การออมของครัวเรือน ปัญหาด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน

1.4 ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การถ่ายเทอากาศ แสงสว่างภายในบ้าน ความสะอาด ภายในบ้าน ความปลอดภัย มั่นคงของบ้านเรือน การจัดการขยะ การดูแลรักษาบริเวณภายนอกบ้าน การจัดการมลพิษหรือมลภาวะต่าง ๆ การจัดการน้ำสำหรับการอุปโภคและบริโภค การเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกในครัวเรือนในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน การจัดการพลังงานและอนุรักษ์พลังงาน ปัญหาภัยพิบัติที่ส่งผลกระทบกับครัวเรือน การจัดการปัญหาภัยพิบัติที่ส่งผลกระทบกับครัวเรือน

1.5 ข้อมูลด้านการเมืองการปกครอง ประกอบด้วย สมาชิกในครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ การใช้สิทธิเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ร่วมเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น ร่วมเสนอกฎหมายระดับชาติ ร่วมเป็นกรรมการการเลือกตั้ง ร่วมทำประชาพิจารณ์หรือร่วมประชุมชาติ ร่วมทำประชาคมหรือประชุมชาติ ร่วมทำแผนชุมชน ร่วมพัฒนานโยบายสาธารณะ และร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ของชุมชน

1.6 ความต้องการของครัวเรือนในการแก้ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ ประกอบด้วย ด้านอาชีพและรายได้ ด้านการศึกษา ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ

2. ขั้นตอนการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส

การพัฒนาฐานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ผู้วิจัยได้ศึกษาและพัฒนาขั้นตอนงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน พบว่า สามารถแบ่งได้ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

2.1 ขั้นตอนเตรียมการงานข้อมูล ขั้นตอนเตรียมการงานข้อมูลนั้น จะเห็นได้ว่า ในการจัดการงานข้อมูลนั้นมีผู้เกี่ยวข้องในหลายส่วน โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างที่หลากหลาย ทั้งยังมีความอ่อนไหวในความเชื่อมั่นต่อกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนที่ดี โดยเฉพาะในโครงการที่มีการบูรณาการการทำงานหลายหน่วยงาน จากการศึกษา พบว่า ในขั้นต้นต้องมีการซักซ้อม ทำความเข้าใจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำงาน และหน่วยงานที่ไม่เกี่ยวข้องแต่รับผิดชอบพื้นที่โดยตรง ทั้งยังต้องแจ้งให้หน่วยงานความมั่นคงระดับพื้นที่รับทราบ เพื่อป้องกันการเข้าใจผิด นอกจากนี้ในส่วนพื้นที่เป้าหมายก็จะต้องแจ้งให้ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนาทราบ และอาจจะต้องใช้กลไกการสื่อสารประจำหมู่บ้าน เช่น หอกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน หรือการเทศนาธรรม (คุตบะห์ยุมอัต) ประจำวันศุกร์ในชุมชนมุสลิม ในการกระจายข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย ขณะเดียวกันการเตรียมบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการออกแบบการจัดการข้อมูลทั้งระบบนั้น บุคลากรต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะการบูรณาการงานข้อมูลเชิงพื้นที่ และยังต้องมีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีการจัดการข้อมูลที่เป็นระบบและสอดคล้องกับการใช้งานจริง

นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องเตรียมเครือข่ายระดับหน่วยงาน และระดับพื้นที่ในการทำงานด้านการจัดเก็บ การกำกับติดตาม และการประเมินผลกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากงานข้อมูลไม่สามารถดำเนินการในครั้งเดียว

จำเป็นต้องมีการปรับปรุงข้อมูลเป็นระยะ ๆ เป็นข้อมูลที่พร้อมใช้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ทุกเมื่อที่ต้องการ

2.2 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล ในการเก็บข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนเพื่อการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส ถือได้ว่าเป็นหัวใจของงานข้อมูล โดยข้อมูลที่เก็บจะต้องสะท้อนความเป็นจริงมากที่สุด ทั้งกระบวนการเก็บมีลักษณะการเผชิญหน้าระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้เก็บข้อมูล ในจุดนี้มีความอ่อนไหวเป็นอย่างมาก เนื่องจากครัวเรือนยากจนมักจะระมัดระวังในการให้ข้อมูล หวาดกลัวผลกระทบหรือทำให้ตนเองเสียโอกาส ดังนั้น ในกระบวนการเก็บข้อมูล สิ่งสำคัญผู้เก็บข้อมูลต้องเป็นคนในพื้นที่ มีความคุ้นชินกับครัวเรือนยากจน มีความสามารถในการสื่อสารเพื่อซักถามข้อมูล โดยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีบัณฑิตอาสาศึกษามาตุภูมิในทุกหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ มีความใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมาย และเหมาะสมกับงานเก็บข้อมูลในพื้นที่ นอกจากนี้ในบางพื้นที่ยังสามารถใช้อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เป็นผู้จัดเก็บข้อมูลครัวเรือนยากจนได้

ขณะเดียวกัน หลังจากดำเนินการจัดเก็บข้อมูลแล้ว การบันทึกจัดเก็บข้อมูลเข้าสู่ระบบ เป็นอีกส่วนงานที่สำคัญโดยผู้บันทึกนั้น จะต้องเป็นคนที่มีความรู้ทักษะในการใช้เทคโนโลยี พบว่า เจ้าหน้าที่บัณฑิตอาสาศึกษามาตุภูมิ มีความเหมาะสมเป็นผู้บันทึกข้อมูล เนื่องจากมีลักษณะงานเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้รับการฝึกจากหน่วยงานต่าง ๆ มีประสบการณ์และทักษะในการใช้เทคโนโลยีเนื่องจากบัณฑิตอาสาศึกษามาตุภูมิต้องเป็นผู้สำเร็จการศึกษาไม่น้อยกว่าระดับปริญญาตรี จึงมีความเหมาะสมมากกว่าอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ที่ลักษณะงานไม่ได้เน้นงานข้อมูลและวุฒิการศึกษา

2.3 ขั้นตอนประมวลผลข้อมูล ในขั้นตอนประมวลผลข้อมูล เป็นอีกส่วนที่สำคัญในอันที่จัดระบบข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ในเชิงพัฒนานั้น อาจจะแตกต่างกันกับการใช้ข้อมูลในเชิงธุรกิจหรืออื่น ๆ เนื่องจาก ในด้านการพัฒนานั้น เป็นการใช้ประโยชน์ในลักษณะเฉพาะ โดยผลการศึกษา พบว่าการประมวลผลข้อมูลเพื่อการพัฒนา เป็นไปในลักษณะข้อมูลเพื่อการสร้างความเข้าใจในบริบทของกลุ่มเป้าหมาย การแยกแยะข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาและโอกาส การเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อค้นหาความเหมือนและความแตกต่าง และการประเมินผลข้อมูลเพื่อค้นหาแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น เป็นต้น ซึ่งในกระบวนการประมวลผลข้อมูลนั้น จำเป็นจะต้องทำงานร่วมกันระหว่างผู้ออกแบบงานข้อมูลกับนักเทคนิคด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ทั้งสองส่วนนี้ไม่สามารถแยกการทำงานได้ ต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้กระบวนการใช้ข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสนับสนุนการทำงานพัฒนาเชิงพื้นที่ได้

2.4 ขั้นตอนการใช้ประโยชน์ การนำไปใช้ประโยชน์ของงานข้อมูลในเชิงพัฒนานั้น พบว่า ผู้ใช้ข้อมูลจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับงานข้อมูลเช่นเดียวกัน ทั้งยังต้องมีทักษะในการใช้แปรงผลหรือแปลความหมายชุดข้อมูลจากตัวเลขหรือข้อความที่ผ่านการประมวลผลเพื่อสร้างข้อสรุปที่เป็นรูปธรรม และสามารถสื่อสารชุดข้อมูลเหล่านั้นให้กับคนอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์งานข้อมูลได้ในมิติ การเตรียมการ การประเมินผลผลิต การประเมินผลลัพธ์ และการประเมินผลกระทบ ซึ่งทั้ง 4 ส่วนนี้ ถือเป็นส่วนหลักในกระบวนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ที่สามารถในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส

อย่างไรก็ตาม จากการนำผลการศึกษาไปทดลองใช้กับการพัฒนางานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส พบว่า เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน และแนวทาง กระบวนการ ขั้นตอนงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือนในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส มีทั้งจุดเด่นและจุดที่ต้องพัฒนา ดังนี้

จุดเด่น เครื่องมือและกระบวนการในการรวบรวมข้อมูล มีลักษณะเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย สามารถรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ มีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากผ่านระบบการคัดกรองจากหลายมิติ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินการ กำกับติดตาม และการประเมินผล ที่สามารถสะท้อนความเป็นจริงได้มากที่สุด

จุดที่ต้องพัฒนา เนื่องจากเครื่องมือและกระบวนการในการรวบรวมข้อมูล ดำเนินกับกลุ่มเปราะบาง มีความอ่อนไหว ดังนั้น การใช้จะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ตลอดจนตัวข้อมูลมีความเสี่ยงต่อการรั่วไหลสู่ภายนอก ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดอันตรายหรือผลกระทบกับครัวเรือนเหล่านั้น

อภิปรายผล

เครื่องมือที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เป็นข้อมูลที่สะท้อนพื้นฐานทั่วไป ปัญหาอุปสรรค และโอกาส และสามารถประเมินแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือสนับสนุนครัวเรือนให้หลุดพ้นจากความยากจน ซึ่งควรประกอบด้วย ข้อมูลสมาชิกครัวเรือน ข้อมูลด้านสุขภาพ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ข้อมูลด้านการเมืองการปกครอง และความต้องการของครัวเรือนในการแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ ทั้งที่อาจเป็นเพราะการเก็บข้อมูลกับครัวเรือนที่มีความเปราะบางและมีความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนนั้น ประเด็นของข้อมูลนั้นควรเป็นข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริงที่ไม่ตอกย้ำความรู้สึกต่ำต้อย แยกแยะ แต่ต้องให้เห็นโอกาสและแรงผลักดันในการพัฒนาที่สามารถทำให้ครัวเรือนหลุดพ้นจากความยากจน สอดคล้องกับ วุฒิชัย อินทร์แก้ว และคณะ ได้ศึกษาการจัดการข้อมูลครัวเรือนระดับตำบลอจฉริยะ จังหวัดปทุมธานีและจังหวัดสระแก้ว พบว่า ข้อมูลจะต้องสะท้อนพื้นฐานทั่วไป ปัญหาอุปสรรค และโอกาส และบ่งชี้ถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหา (วุฒิชัย อินทร์แก้ว และคณะ, 2567) เป็นข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนยากจนที่สามารถสะท้อนสภาพของครัวเรือนและไม่ทำให้เกิดความรู้สึกด้านลบแก่ครัวเรือนที่เก็บข้อมูล

นอกจากนี้ กระบวนการและขั้นตอนงานข้อมูลและการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน ในการสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาเชิงพื้นที่ในมิติครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาส พบว่า สามารถแบ่งได้ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นตอนวางแผนเตรียมการงานข้อมูลต้องมีการซักซ้อมความเข้าใจ และแจ้งให้หน่วยงานความมั่นคงระดับพื้นที่รับทราบ 2) ขั้นตอนการดำเนินการจัดเก็บ ผู้เก็บข้อมูลต้องเป็นคนในพื้นที่ สามารถในการสื่อสารภาษาถิ่นผู้เก็บข้อมูลและบันทึกข้อมูลเป็นบันทึกอาสาสมัครมาตุภูมิ 3) ขั้นตอนประมวลผลข้อมูล พบว่า การประมวลผลข้อมูลเป็นไปในลักษณะข้อมูลเพื่อการสร้างความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย การแยกแยะข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาและโอกาส การเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อค้นหาความเหมือนและแตกต่าง ค้นหาแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น และ 4) ขั้นนำไปใช้ประโยชน์ ผู้ใช้ข้อมูลจะต้องมีความรู้พื้นฐาน มีทักษะในการใช้แปรผลหรือแปลความหมาย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกระบวนการที่เกี่ยวกับการจัดการงานข้อมูลที่ดีดำเนินการกับครัวเรือนยากจนนั้นมีความแตกต่างจากงานข้อมูลทั่วไปค่อนข้างมีความอ่อนไหว เป็นกลุ่มคนเปราะบาง จึงจำเป็นต้องจัดระบบงานข้อมูลที่ดีดำเนินการได้อย่างกระชับ และใช้บุคคลภายในที่มีความคุ้นเคยกับครัวเรือนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่เป็นหลัก สอดคล้องกับ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ ได้ศึกษาความเปราะบางในครัวเรือนไทยและความเหลื่อมล้ำของโอกาสการศึกษาของเด็ก: หลักฐานเชิงประจักษ์จากข้อมูลครัวเรือนและผลทดสอบสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา พบว่า การเก็บข้อมูลครัวเรือนเปราะบาง ควรมีการวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้คนที่มีความคุ้นเคยในการเก็บข้อมูลและนำข้อมูลไปใช้อย่างระมัดระวัง (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ, 2566) ซึ่งมีความสอดคล้องในการเตรียมการและการดำเนินการจัดเก็บที่ต้องอาศัยคนในพื้นที่

สรุปและข้อเสนอแนะ

การออกแบบเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลนั้น ควรเป็นข้อมูลที่สะท้อนพื้นฐานทั่วไป ปัญหาอุปสรรค และโอกาส และสามารถประเมินแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือสนับสนุนครัวเรือนให้หลุดพ้นจากความยากจน ซึ่งควรประกอบด้วย ข้อมูลสมาชิกครัวเรือน ข้อมูลด้านสุขภาพ ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ข้อมูลด้านการเมืองการปกครอง และความต้องการของครัวเรือนในการแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ นอกจากนี้ ขั้นตอนการจัดการข้อมูลสารสนเทศครัวเรือน สามารถแบ่งได้ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นตอนวางแผนเตรียมการ งานข้อมูลต้องมีการซักซ้อมความเข้าใจ ทั้งยังต้องแจ้งให้หน่วยงานความมั่นคงระดับพื้นที่ทราบ 2) ขั้นตอนการจัดเก็บ ผู้เก็บข้อมูลต้องเป็นคนในพื้นที่ มีความสามารถในการสื่อสาร โดยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีผู้เก็บข้อมูลและบันทึกข้อมูลเป็นบัณฑิตอาสาสมัครมาตุภูมิ เนื่องจากมีความเชี่ยวชาญในลักษณะงานเกี่ยวกับข้อมูล และมีทักษะในการใช้เทคโนโลยี 3) ขั้นตอนประมวลผลข้อมูล พบว่า การประมวลผลข้อมูลเพื่อการพัฒนา เป็นไปในลักษณะข้อมูลเพื่อการสร้างความเข้าใจในบริบท การแยกแยะข้อมูลเพื่อค้นหาปัญหาและโอกาส การเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อค้นหาความเหมือนและแตกต่าง และการประเมินผลข้อมูลเพื่อค้นหาแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น และ 4) ขั้นนำไปใช้ประโยชน์ ผู้ใช้ข้อมูลจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับงานข้อมูล มีทักษะในการใช้แปลผลหรือแปลความหมายชุดข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุปที่เป็นรูปธรรม และสามารถสื่อสารชุดข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในการวิจัย มีข้อเสนอแนะ ได้แก่ 1) การเก็บข้อมูลกลุ่มเปราะบาง ควรให้การชดเชยในการเสียเวลาในรูปแบบใดก็ได้ไม่เฉพาะตัวเงินอย่างเดียว ทั้งยังเป็นการจูงใจในการให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นความจริง และ 2) ในการเก็บข้อมูล ต้องทำความเข้าใจให้กับผู้เก็บข้อมูลเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการสื่อสาร โดยเฉพาะประเด็นจุดมุ่งหมายหลักและประเด็นที่ละเอียดอ่อนต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- โซคลาภ มั่นคง. (2564). มิติความยากจน และรากเหง้าของความเหลื่อมล้ำ กับความยั่งยืนในการพัฒนา. วารสาร เศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ, 12(24), 18-48.
- ณัฐวุฒิ ทะนันไธสง และคณะ. (2565). การพัฒนาระบบฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศออนไลน์เพื่อการบริหารจัดการ น้ำเขตพื้นที่ภัยแล้งในจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์, 14(20), 69-81.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ. (2566). ความเปราะบางในครัวเรือนไทยและความเหลื่อมล้ำของโอกาสการศึกษา ของเด็ก: หลักฐานเชิงประจักษ์จากข้อมูลครัวเรือนและผลทดสอบสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา. วารสาร เศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ, 14(28), 33-49.
- เดชาวัต คงคาน้อย. (2563). การจัดสรรงบประมาณสวัสดิการสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาส. วารสาร มจร. เลย บริทัศน์, 1(3), 96-107.
- ธนิกานต์ ศรีจันทร์ และภักดี โพธิ์สิงห์. (2564). นโยบายสวัสดิการและมาตรการช่วยเหลือของรัฐผ่านระบบแอปพลิเคชันต่อผู้ได้รับผลกระทบจาก Covid19. Journal of Modern Learning Development, 6(6), 324-327.
- วุฒิชัย อินทร์แก้ว และคณะ. (2567). การจัดการข้อมูลครัวเรือนระดับตำบลอจจริยะ จังหวัดปทุมธานีและจังหวัด สระแก้ว. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี, 6(3), 50-61.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอรัตนภูมิ. (2561). หมู่บ้านสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.
- สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. (2563). ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580). ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

- สุระ วรรณแสง และคณะ. (2565). การพัฒนาระบบสารสนเทศสมุดพกสำหรับครูโรงเรียนของจังหวัดนครราชสีมา. *Journal of Modern Learning Development*, 7(7), 341-356.
- หยาดฝน ทับทิมหิน. (2565). การจัดการฐานข้อมูลสุขภาพด้วยการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการส่งเสริมสุขภาพของศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการกีฬา*. มหาวิทยาลัยนเรศวร.